

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՅԱԿԱԶՄԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Վազգեն ՇԱՀՆԱԶԱՐՅԱՆ

ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտեի քննչական վարչության թիվ 3-րդ բաժնի պետ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

Մաքսանենգության հանցակազմը բովանդակային առումով առնչվում է ամենատարբեր ոլորտներին՝ տնտեսությունից մինչև թմրամիջոցների, զենքի, զինամթերքի, մշակութային արժեքների ապօրինի շրջանառություն: Մաքսանենգության հանցակազմը նախատեսված է ՀՀ քր. օր.-ի 215 հոդվածով, որը զետեղված է տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխում: Սակայն մաքսանենգությունն ինքնին երկօբյեկտ հանցագործություն է, իսկ հանցակազմի երկրորդ նասով նախատեսված որակյալ տեսակի անմիջական օբյեկտն առավելապես հասարակական անվտանգությունն ու բնակչության առողջությունն են, քան թե տնտեսական իրավահարաբերությունները: Այս իմաստով մաքսանենգությունն ունի բարդ օրենսդրական կառուցվածք և դրանով տարբերվում է մյուս տնտեսական հանցագործություններից: Բացի այդ, կարևոր առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ քննարկվող հանցատեսակն առնչվում է ինչպես ներքին շուկային, այնպես էլ արտաքին տնտեսական գործունեությանը: ՀՀ քր. օր.-ի 215 հոդվածը վերջին անգամ բարեփոխման ենթարկվեց 2011 թ. հունիս ամսին, որով պատժի առավելագույն՝ վեց տարի պատժաչափը իջեցվեց 5 տարվա, գույքի (մաքսանենգության առարկայի) բռագրավումը դարձավ պարտադիր յուրաքանչյուր դեպքում՝ անկախ այն բանից՝ մաքսանենգության առարկան առկա է, թե ոչ: Երբ առկա չէ մաքսանենգության առարկա գույքը, ապա

պարտադիր բռնագրավման է ենթակա այդ գույքի արժեքը: Մասնավորապես, ըստ նախկին օրենսդրության, երբ անձը թաքցրած առարկայի մաքսանենգություն էր կատարում, որը հայտնաբերվում և նրաից վերցվում էր, այն ճանաչվում էր իրեղեն ապացույց, և դատարանի կողմից անձը մեղավոր ճանաչվելու դեպքում մշված գույքը անխուսափելիորեն բռնագրավվում էր: Իսկ այն դեպքերում, երբ անձի կատարած մաքսանենգությունը ի հայտ էր գալիս, օրինակ, հետբացթողումային հսկողության ժամանակ, երբ փաստափոթերը խաբեությամբ օգտագործելու եղանակով մաքսանենգության դեպք էր հայտնաբերվում (ենթադրենք՝ փոխված էր լինում հաշիվ-ապրանքագիրը), այս պարագայում ապրանքները վաղուց արդեն իրացված էին լինում ապրանքային շուկայում, և դատարանին ոչինչ չէր մնում բռնագրավման համար, քանի որ հոդվածի իմաստով գույք էր հանդիսանում միայն մաքսանենգության առարկան: Այժմ խնդիրը լուծված է, քանի որ բերված վերջին օրինակի պարագայում անձի գույքի վրա բռնագանձում կտարածվի մաքսանենգ առարկաների արժեքի չափով: Այս բարեփոխմամբ լուծվեց երկակի ստանդարտների բացառման խնդիրը: Նշված փոփոխությամբ այժմ մաքսանենգություն է համարվում նաև ապրանքների մասին ճշգրիտ տեղեկությունները սահմանված ձևով չհայտարարագրելը կամ ոչ իր անվամբ հայտարարագրելը:

Սակայն օրենսդրական վերջին փոփոխություններից հետո էլ վերջնականապես հնարավոր չեղավ խուսափելու երկակի ստանդարտների կիրառման հնարավորությունից: Մասնավորապես, հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ արարքը համարվում է խոշոր չափերով կատարված, եթե տեղափոխված ապրանքների կամ առարկաների

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

արժեքը գերազանցում է հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը (մեկ միլիոն դրամ)՝ բացառությամբ ակցիզային դրոշմանիշներով դրոշմավորման ենթակա չդրոշմավորված կամ չվերադրոշմավորված ապրանքներ տեղափոխելու դեպքի, երբ խոշոր չափ է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկը գերազանցող գումարը (արժեքը) (երկու հարյուր հազար դրամ): 33 քր. օր.-ի 215 հոդվածի 5-րդ մասում նշված արժեքը տարբեր մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս: Այսպիսի ձևակերպմամբ պարզ չի դառնում խոսքը մաքսային արժեքի⁶, թե՞ շուկայական արժեքի մասին է:

Առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում մաքսանենգության հանցակազմի ապաքրեականացման հարցը այն հիմնավորմամբ, որ մաքսանենգության ոչ որակյալ տեսակի կատարման պատճառով չեն վճարվում սահմանված հարկերը, տուրքերը և պարտադիր այլ վճարումները: Չնայած մաքսանենգության հանցակազմը ձևական է և որևէ հետևանք չի պահանջվում, այնուամենայնիվ հանցակազմի հանրային վտանգավորության առկայության համար պահանջվում է մաքսանենգ ապրանքների համար սահմանված մաքսային վճարների չվճարում, հակառակ պարագայում արաքը հանրորեն վտանգավոր պարզապես չի կարող համարվել և չի կարող դիտվել իբրև հանցագործություն: Նշված հարցի ճիշտ լուծման համար այն պետք է ուսումնասիրվի նաև տնտեսագիտական հարթությունում: Ուստի մաքսանենգության ապաքրեականացման կամ քրեականացման հարցը պետք է լուծում ստանա՝ միայն հաշվի առնելով կոնկրետ պետության տնտեսական առանձնահատկություններն ու իրողությունները, մակրոտնտեսական ցուցանիշները: Նշված հիմնախնդիրը

նպատակահարմար է վերլուծել ՌԴ քրեական օրենսդրության հետ համադրելու եղանակով, քանի որ հենց ՌԴ-ում է, որ 2012թ. դեկտեմբերի 10-ից ընդհանրապես հրաժարվել են քրեական օրենսգրքում ունենալ նշված հանցատեսակը իհարկե միայն լայն շրջանառության ապրանքների մասով: Մաքսանենգության սովորական (ոչ որակյալ տեսակի) հանցակազմը նախատեսված է եղել ՌԴ քրեական օրենսգրքի 188 հոդվածով, որը ներկայումս չի գործում: Օրենսդրական այս նախաձեռնության հիմնավորումներից ամենազխավորն այն է, որ լայն սպառման ապրանքների առանց մաքսազերծման իրացումն ի վերջո հանգեցնում է հարկերից խուսափելուն, և այդպիսի արարքների մաքսանենգությունը պետք է դիտել որպես հարկերից չարամտորեն խուսափուելու եղանակ, այլ ոչ թե առանձին հանցանք՝ ի դեմս մաքսանենգության: ՌԴ քրեական օրենսգրքի 226.1 հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսվում զինվորական և մշակութային նշանակության մեծաթիվ ապրանքների մաքսանենգության համար: 229.1 հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսված նաև թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի, դրանց պրեկուրսորների մաքսանենգության համար: Այսինքն՝ սրանցից բացի, հիմնական ապրաքաշրջանառության առարկա հանդիսացող ապրանքատեսակների առանց մաքսային հսկողության փոխադրումը մաքսային սահմանով չի առաջացնում քրեական պատասխանատվություն, եթե դրանց իրացման հետևանքով չեն առաջանում թաքցված հարկեր:

Մաքսանենգության դեմ արդյունավետ պայքար մղելու կարևորությունը չափազանց մեծ է առողջ տնտեսություն ունենալու համար մասնավորապես մեզանում, քանի որ 33 պետական բյուջեի ավելի քան 1/3-ը, շուրջ 40 տոկոսը, կազմում են մաքսային մուտքերը: Մաքսանենգության հանցակազմը սերտորեն կապված է հարկերից չարամտորեն խուսափելու հանցակազմի հետ: Երբ ուսումնասիրում ենք վիճակագ-

րական տվյալները, հետևյալ պատկերն ենք ստանում. Հայաստանի Հանրապետությունում 2012թ. ընթացքում ներմուծումը կազմել է համախառն ներքին արդյունքի 33.5 տոկոսը կամ շուրջ 3.269 միլիարդ ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ, իսկ արտահանումը՝ 12.9 տոկոսը կամ շուրջ 1.495 միլիարդ ԱՄՆ դոլարին համարժեք (Տվյալները վերցված են ԱՄՆ կենտրոնական հետախուզական գործակալության պաշտոնական ինտերնետ կայքից՝ www.cia.gov/factbook/): Ռուսաստանի Ղաշնությունում նույն ժամանակահատվածում ներմուծումը կազմել է երկրի համախառն ներքին արդյունքի 18.4 տոկոսը կամ շուրջ 335.4 միլիարդ ԱՄՆ դոլարին համարժեք, իսկ արտահանումը՝ 27.8 տոկոսը կամ շուրջ 530.7 միլիարդ ԱՄՆ դոլարին համարժեք (Տվյալները վերցված են ԱՄՆ կենտրոնական հետախուզական գործակալության պաշտոնական ինտերնետ կայքից՝ www.cia.gov/factbook/): Ինչպես տեսնում ենք, ՌԴ-ում հակառակ պատկերն է, այսինքն՝ արտահանման ցուցանիշը գերազանցում է ներմուծման ցուցանիշին: Հայտնի է, որ գրեթե բոլոր պետությունները խթանում են արտահանումը, և արտահանվող ապրանքատեսակների համար նախատեսված են զրոյական դրույքաչափեր: Ներմուծման ժամանակ գանձվում են օրենքով սահմանված մաքսային վճարները՝ ԱԱՀ, մասատուրք, ակցիզային հարկ և այլն, որոնց մի մասը՝ որպես վերջնական հարկային պարտավորություն, իսկ մի մասը, օրինակ՝ ԱԱՀ-ն, որոշ դեպքերում հետագայում հաշվանցվում է որպես հարկային վերջնական պարտավորություն: Այսպիսի վիճակագրության պարագայում մաքսանենգության հանցակազմի ապաքրեականացումը ՀՀ-ում անխուսափելիորեն կհանգեցնի ֆիսկալ քաղաքականության գրեթե լիակատար ձախողման, անմիջական պատճառական կապով դա կհանգեցնի բյուջետային մուտքերի թերակատարման, կավելանան նենդունման ստվերային ծավալները, մրցակցությունից աս-

տիճանաբար դուրս կմղվեն տեղական արտադրատեսակները, շուկան կհամալրվի հիմնականում անորակ ապրանքներով: Կարելի է արձանագրել, որ ՀՀ-ում մաքսանենգության հանցակազմի անհրաժեշտությունը նախ և առաջ պայմանավորված է առողջ տնտեսություն ունենալու հրամայականով:

Պետք է նշել, որ օրենսդրական փոփոխությունները ոչ բոլոր դեպքերում են ճիշտ: Մասնավորապես՝ ՀՀ քր. օր.-ի 215 հոդվածի 2-րդ մասով, ի թիվս շրջանառությունն արգելված կամ սահմանափակված այլ ապրանքների կամ առարկաների, պատասխանատվություն էր նախատեսված նաև ռազմամթերք հանդիսացող առարկաների մաքսանենգության համար: Գործող օրենքով ռազմամթերքը չի նախատեսվում հոդվածի դիսպոզիցիայում. դրա փոխարեն նախատեսված է ռազմական նշանակության արտադրանքը, ինչպես նաև նման արտադրանք չհամարվող պայթուցիկ նյութերը կամ սարքերը, զենքը՝ բացի ողորկափող որսորդական հրազենից և դրա փամփուշտներից: Առաջին հայացքից նման ձևակերպումով կարծես թե միայն բացառություն է նախատեսված ողորկափող որսորդական հրազենի փամփուշտների համար, սակայն ակոսավոր որսորդական հրազենի փամփուշտների մաքսանենգության համար նույնպես հնարավոր չէ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկել քննարկվող հոդվածի 2-րդ մասով: Բանն այն է, որ այդպիսի փամփուշտները թեպետ հանդիսանում են ռազմամթերք, սակայն դրանք ոչ թե ռազմական նշանակության արտադրանք են, այլ որսորդական նշանակության: Նշված հանգամանքը պարզվում և արձանագրվում է փորձագետի համապատասխան եզրակացությամբ: Փամփուշտները չեն մտնում նաև զենքի հասկացության մեջ: Արդյունքում, «ռազմամթերք» տերմինը դիսպոզիցիայում չնախատեսելով, հանցակազմի շրջանակները նեղացվում են, քանի որ ռազմական նշանակության յուրաքանչյուր արտադրանք

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ռազմամթերք է, սակայն ոչ բոլոր ռազմամթերքներն են ռազմական նշանակության:

Ինչ վերաբերում է մշակութային արժեքների, ապա դրա առանձնահատկությունը այն է՝ արդյոք դրանց տեղափոխման համար հատուկ կանոններ սահմանված են, թե ոչ, քանի որ ինչպես 215 հոդվածի 1-ին, այնպես էլ 2-րդ մասերով սահմանված է մշակութային արժեքների մաքսանենգությունը: Ընդ որում, իրերը մշակութային արժեք են, թե՞ ոչ, հավաստվում է բացառապես փորձագետի եզրակացությամբ: Իսկ տեղափոխման համար հատուկ կանոնները սահմանվում են համապատասխան ենթաօրենսդրական ակտերով: Այս հանգամանքներով պայամանվորված էլ որոշվում է մշակութային արժեքների մաքսանենգության որակման հարցը:

Ամփոփելով քննարկվող հանգամանք-

ները՝ կարելի է նշել, որ Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական իրողությունների ներկա պայմաններում անթույլատրելի է մաքսանենգության հանցակազմի ապաքրեականացումը: Բացի այդ՝ անհրաժեշտ է ՀՀ քր. օր.-ի 215 հոդվածի 5-րդ մասում «արժեքը» բառից առաջ ավելացնել «մաքսային» տերմինը, քանի որ ապրանքները մաքսային սահմանով տեղափոխելու ընթացքում դեռևս չեն գտնվում ապրանքային շուկայում, և դրանց օրինական մաքսազերծման դեպքում անձը մաքսային վճարումները կատարում է հիմք ընդունելով ապրանքների մաքսային արժեքը, հետևաբար մաքսային արժեքը որոշելը և դրանով առաջնորդվելը ճիշտ է: Որպես մաքսանենգության ծանրացնող հանգամանք «ռազմական նշանակության արտադրանք» եզրույթի փոխարեն պետք է նախատեսել «ռազմամթերք» տերմինը, քանի որ այն առավել լայն հասկացություն է:

LEGISLATIVE CORE PROBLEMS OF SMUGGLING CORPUS DELICTI IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Vazgen SHAHNAZARYAN

*Head of the 3-rd division of the Investigation
Department of the RA State Revenue
Committee, Candidate of Law Sciences*

The current article dwells on some core problems of smuggling crime.

The author has particularly referred to the structure of smuggling, mentioning that it is a double-object crime. Smuggling features have been analyzed which underline the differences between other crimes directed to economic activities. The article includes a comparative analysis of the referred crime between Russian Federation Criminal Code, as in the Russian Federation they have decriminalized the poor quality type of smuggling. The author has arrived to the conclusion that the decriminalization of the crime in the Republic of Armenia is inevitable doomed to bringing to an almost complete failure of fis-

cal policy, which shall on immediate causative basis culminate in the under-fulfillment of budget inflows: there shall be an increase in shadow volumes of importation, domestic products shall gradually be pushed out of competitiveness, the market shall be basically replenished with products of poor quality.

It has as well been suggested that the term "customs" should be added before the word "value" in the 5th part of article 215 of the RA Criminal Code, as the goods, while being transported through customs boarder, are not yet in the product market, and in the case of legal clearance of the latter one performs the customs payments on the basis of the customs value of the product, hence it is correct to determine the customs value and be guided by it.

As a smuggling compounding feature, instead of the term "product of military significance" it was put forward to consider the term "ammunition" for it implies an ever broader circle of conception.
